

Ивана Ћирковић-Миладиновић
Универзитет у Крагујевцу
Педагошки факултет у Јагодини

УДК: 37.012 ; 303.442:[371.3::811.111
ИД БРОЈ: 171636748

Стручни рад
Примљен: 27. август 2009.
Прихваћен: 8. октобар 2009.

ВАЛИДНОСТ ЧОВЕКА КАО ИНСТРУМЕНТА У ПРОЦЕСУ КВАЛИТАТИВНОГ ИСТРАЖИВАЊА НАСТАВЕ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА

Ајсџиракџи: Квалитативна истраживања посебно наглашавају хуманистички приступ у коме је веома битна веза истраживача са човеком који је предмет интересовања, а мање са науком и њеним постулатима. Отвореност квалитативног истраживача према предмету истраживања подразумева да и он сам поседује и развија сензибилитет за неочекиване и споредне ефекте, јер ако се укаже потреба за променом нацрта истраживања то нужно доводи до реконструкције иницијалне теорије. Управо је у том процесу праћења и спровођења истраживања и велика улога човека као инструмента истраживања. Наиме, сврха овог рада и јесте да објаснимо валидност човека као инструмента истраживања.

Кључне речи: квалитативно истраживање, истраживач, настава, инструмент истраживања.

УВОД

Критике које се најчешће упућују квалитативним истраживањима из правца позитивистичке и постпозитивистичке методологије, односе се на одсуство генерализација и објективних критеријума за верификацију научних теорија (Шевкушић, 2006). Према овим схватањима пројекти истраживања које практикују квалитативни истраживачи прожети су субјективизмом и метатеоријама па их зато често називају пилот истраживањима, критикују их као сасвим лична или истраживања пуна предрасуда (Шевкушић, 2006). Управо овај рад има за циљ да објасни валидност човека као инструмента у процесу квалитативног истраживања, као и то да се ова врста истраживања заснива на релевантним подацима и чињеницама које истраживач сакупи, а не на субјективизму и личним уверењима о предмету истраживања.

ВАЛИДНОСТ КАО МЕТРИЈСКА КАРАКТЕРИСТИКА ИНСТРУМЕНАТА У КВАЛИТАТИВНИМ ИСТРАЖИВАЊИМА

Истраживачки инструменти представљају изузетно значајан “алат” у сваком истраживању јер од њих зависи какве ће се чињенице сакупити и на каквим ће се чињеницама једно истраживање заснивати. Потребно је да инструменти истраживања омогуће прикупљање што прецизнијих података о појави која се истражује (Макеј и Гас, 2005). Из ове тежње за тачношћу често произлази и настојање да се инструментима у што већој мери реализује и функција мерења (Јовановић и Флорић, 2007). Да би неки инструмент био мерни инструмент, потребно је да удовољи одговарајућим захтевима, пре свега, да поседује следеће метријске карактеристике: валидност, поузданост, дискриминативност, релијабилност, објективност, практичност и економичност (Банђур и Поткоњак, 1999).

Валидност инструмената увек се процењује у односу на конкретно истраживање и у односу на циљеве и задатке који се применом датог инструмента желе остварити. У разматрању валидности инструмента и онога што он мери, не треба изгубити из вида разлику између квантитативних и квалитативних мерења. У првом случају валидност квантитативне методе зависи од правилног конструисања инструмента истраживања који би требало да мери баш то што смо предвидели, а у другом случају валидност спровођења квалитативне методе зависи само од истраживача, од његове вештине, његових способности и тренутних прилика у његовом приватном животу (Патон, 2002). У даљем разматрању фокус рада биће управо на валидности човека као инструмента истраживања.

ПЛАНИРАЊЕ ПРИКУПЉАЊА ПОДАТАКА И ЊИХОВО БЕЛЕЖЕЊЕ ОД СТРАНЕ ИСТРАЖИВАЧА КАО ИНСТРУМЕНТА ИСТРАЖИВАЊА

Треба узети у обзир чињеницу да је квалитативно истраживање специфично по томе што се неке појединости не могу унапред испланирати, али да ипак постоје елементи о којима треба унапред промислити, а то су: одређивање циља истраживања, одређивање теоријских поставки, одређивање теоријских поставки које би подржале истраживање, одређивање где и од кога ће се подаци прикупити, одређивање наредних фаза истраживања, одређивање инструмената и техника истраживања, планирање прикупљања података и њихово бележење, планирање анализе података, планирање логистике као и одређивање поузданости добијених резултата (Линколн и Губа, 1985). У процесу планирања неког истраживања истраживач има значајну улогу. Он сам треба да предвиди и организује своје сопствено учешће у просецу истраживања као једног од инструмената истраживања.

Човек као инструмент се креће на непознатом терену истраживања јер и сам не зна шта ће открити, па се због тога ослања на неке од техника истраживања: интервју, посматрање, анализу садржаја као и на неке невербалне елементе. Најчешће се започиње интервјуом јер нема довољно података како би се испланирало посматрање или идентификовали други извори. Бележење података треба да буде веродостојно а највише веродостојности пружају аудио и видео запис. Мање веродостојности пружају белешке. Ипак, Линколн и Губа (ибид.), наводе неке предности вођења белешака над другим средствима прикупљања података и тиме оправдавају то што предност дају белешкама а не аудио или видео запису. Прво, белешке нису застрашујуће за испитаника као видео запис. Друго, бележење приморава истраживача да буде концентрисан и на опрезу током испитивања. Треће, белешке не могу да подлегну проблемима које могу да имају техничке ствари, тј. не могу да се покваре или да нестане аудио или видео траке. Четврто, белешке омогућавају да се испитивач врати на неки претходно изречени моменат који жели да искористи или да подсети испитаника да је то рекао. Коначно, белешке омогућавају да и сам испитивач забележи нека своја запажања или мисли у вези са проблемом истраживања до којих је дошао у току интервјуисања неког испитаника.

Дакле, фокус квалитативног истраживања треба увек да се прилагођава ситуацијама које се изнова јављају и да у складу с тим процес истраживања задобије атрибуте прегледавања, поновне употребе и промене података. Све то указује на један континуиран и променљив процес који има свој смисао само ако је човек као инструмент истраживања присутан и прати дате промене. У противном, евидентирање значајних момената за разумевање проблема истраживања би изостало.

УЛОГА ИСТРАЖИВАЧА У КВАЛИТАТИВНОМ ИСТРАЖИВАЊУ

Аутори Линколн и Губа (1985) сматрају да истраживач, посебно истраживач који нема искуства у области истраживања, треба да буде добро припремљен од самог почетка планирања до анализе коначних резултата. Као посебну предност квалитативних истраживања истичу да је управо човек као главни инструмент истраживања инструмент који директно доприноси квалитету и значају оваквих истраживања. Даље, ови аутори наводе следеће аргументе којима показују валидност човека као инструмента истраживања: 1) за квалитативног истраживача теорија проистиче из истраживања, а у складу са тим и методе и технике истраживања; 2) човек има ту способност да чак и када се унапред одреди проблем/феномен истраживања, он може касније да промени свој фокус истраживања услед новонасталих чињеница.

С друге стране, могло би се истаћи да методе и технике квалитативног истраживача нису „објективне“ него „субјективне“, јер је главни инструмент

људско биће које спроводи истраживање, а које поседује своја сопствена осећања, ставове и предрасуде. Међутим, управо су људски квалитети као што су сарадња са околином и испитаницима, способност посматрања, увиђања и доношења закључака, главне врлине истраживача који индуктивним путем долази до нових истина о предмету истраживања (Линколн и Губа, 1985). На тај начин истраживач даје велики допринос у решавању практичних проблема због којих је и започео истраживање.

Пошто је главни инструмент квалитативног истраживања човек препоручљиво је да се организује тим који ће спровести истраживање. То би онда допринело да се смањи субјективност а повећа објективност самог истраживања (Линколн и Губа, 1985). Према овим ауторима организовање тима људи који ће учествовати у истраживању има више предности: један тим може да обухвати више улога како у процесу истраживања тако и у процесу анализе података; људи у тиму могу да поседују знања из више области (образовање, психологија, социологија); тим може да има више особа које би поделиле улоге у истраживању у односу на то шта коме више одговара (неко ће спроводити интервјуе, неко посматрање а неко анализу садржаја докумената); а веома важно је и то да људи који припадају тиму који спроводи истраживање могу да подржавају једни друге у току процеса истраживања. Да би тим добро функционисао потребно је да се добро и свакодневно координира између чланова тима како би се избегао могући конфликт у току рада. Подједнако важно је и то да се предвиди обука чланова тима за извршавање задатака истраживања. Још једна погодност је у томе што чланови тима могу да прегледају белешке једни другима уз присуство вође тима који би тим чином координирао. Дакле, међуљудска сарадња у процесу квалитативног истраживања такође доприноси валидности човека као инструмента истраживања.

Губа и Линколн (1985:239) су чврстог уверења да се „човек као инструмент може унапредити као и било који други инструмент“, а то је особина која појачава валидност овог инструмента као и било ког другог. Патон (2002:566) подржава став Линколн и Губе (1985) да је човек валидан инструмент истраживања, али додаје да је ипак потребно да крајњи извештај неког истраживања садржи детаљне податке о истраживачу који је спровео истраживање и да се при том наведу подаци о образовању истраживача у датој области, његовом искуству у области квалитативних истраживања, његова (не)повезаност са испитаницима, пол, године, раса итд. Ови детаљни подаци о истраживачу би допринели да се добије бољи увид у ток истраживања као и то колико је сама личност истраживача могла да утиче на интерпретацију добијених података.

Наиме, Патон (2002) и Ајзнер (1998: 45) се слажу у констатацији да персонализовање процеса истраживања умањује његову објективност, али обојица истичу и позитивну страну персонализације истраживања од стране истраживача. Ајзнер (1998:21) сматра да је искуство као људска особина за-

право највреднија особина коју истраживач може искористити у процесу истраживања јер је то особина која и јесте својствена само људима. С тим у вези, искуство у квалитативним истраживањима битно раздваја искусне истраживаче од оних који су нови на овом пољу. Мање искусни истраживачи описују све што виде, на пример у учионици, док искуснији истраживачи знају шта да занемаре и имају осећај шта је значајно за њихов предмет истраживања (ибид, 34).

Патон (2002: 569-570) цитира Дензина (1989) који каже да сваки истраживач, колико год био искусан, интерпретира податаке у складу са својим схватањима и предрасудама, те на тај начин придодaje једну личну црту истраживању које би требало да буде објективно. Дензин (1989) према Патону (2002: 569) тврди да „не постоји квалитативно истраживање које је потпуно објективно“ јер је главни инструмент таквог истраживања човек. Међутим, Патон (ибид.) даје одговор на овакву Дензинову констатацију истичући да је баш за квалитативно истраживање веома значајно присуство истраживача на терену који на тај начин успоставља приснији однос и бољу сарадњу са испитаницима. Испитаници због тога својевољно и свесрдно приступају сарадњи, дају потпуније и искреније одговоре, временом све више верују истраживачу који на тај начин добија поуздане, објективне и валидне податке (Глесне (1999) према Патону 2002:567). С друге стране, Патон указује и на то да временски дуга сарадња истраживача са испитаницима може да доведе и до тога да истраживач задобије толико поверења од стране испитаника да његово мишљење почне директно да утиче на мишљења испитаника (ибид.). Ајзнер (1998:34) се слаже са Патоном у овој констатацији и додаје да сваки истраживач ипак оставља свој лични „потпис“ на интерпретацију података ма колико се и он сам трудио да дискусија података буде што објективнија и веродостојнија.

Ипак, овде треба рећи и то да човек није једини инструмент у процесу квалитативног истраживања. Триангулацијом истраживач обезбеђује потребне елементе и доказе који би заједно чинили што већу поузданост прикупљених података, а затим и добијених закључака, па се тиме умањује субјективност а повећава објективност процеса истраживања (Линколн и Губа, 1985). Дакле, присуство истраживача у току истраживања не мора да представља претњу самој објективности истраживања. Напротив, интелектуална и истраживачка способност човека знатно доприноси да се прикупе што веродостојнији подаци, да испитивач појасни испитаницима питања на које они треба да одговоре (када испитаници одговарају на питања дата у упитнику немају ту могућност да траже од истраживача појашњења), да се замоле испитаници да појасне своје исказе истраживачу ако је то потребно (посебна погодност су интервјуи када истраживач има прилику да постави и додатна питања и тако добије потпуније одговоре) итд. Присуство истраживача на терену је значајно и због тога што је истраживач у могућности да реши проблеме који искрсну у току истраживања, да их објасни у извештају и да се сам упо-

зна са узроком истих (Патон, 2002). Због свега тога можемо истаћи да човек као инструмент у процесу квалитативног истраживања једини поседује способност разумевања на више нивоа, способност да увиђа узрочно-последичне везе, способност да интерпретира добијене податке и да им прави смисао (Линколн и Губа, 1985).

ЗАКЉУЧАК

Ајзнер (1998:36) као предност квалитативних истраживања управо наводи чињеницу да човеково присуство самом току истраживања даје посебну ноту коначном извештају и интерпретацији података па самим тим и ствара осећај емпатије код оног ко чита такав извештај. Зашто бисмо одузели душу и емоционалност истраживањима којима смо и хтели да допремо до „душе“ и сржи одређеног проблема (ибид, 37). Важно је и то да се “у извештају осети да је човек обрадио податке а не машина“ (ибид, 36). Ајзнер затим истиче позитивну улогу човека у квалитативном истраживању и каже да ако желимо да испитамо неке васпитно-образовне поступке у школи или да се ближе упознамо са емоцијама деце не можемо да спроведемо екперименте над ученицима и децом. За то нам је потребна истраживачка способност човека који ће посматрањем као валидном техником испитати такве појаве.

Дакле, из свега претходно реченог можемо закључити да је човек као инструмент у области квалитативних истраживања преко потребан и веома значајан.

ЛИТЕРАТУРА

- Банђур, В. и Поткоњак Н. 1999. *Методологија педагогије*, Савез педагошких друштава Југославије, Београд
- Јовановић, Б. и Кнежевић-Флорић, О. 2007. *Основи методологије педагошких истраживања са статистичким*, Педагошки факултет, Јагодина
- Linkoln, Y. S. and Guba, E. G. (1985) *Naturalistic Inquiry*. Sage Publications, Inc.
- Mackey, A. and Gass, S.M. (2005) *Second language research, Methodology and Design*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey, London
- Paton, M.Q. 2002. *Qualitative Research & Evaluation Methods (3rd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Шевкушић, С. 2006. *Основне методолошке категорије квалитативних истраживања*, Зборник Института за педагошка истраживања, Година 38, број 2, 299-316, Београд

Ivana Cirkovic Miladinovic
University of Kragujevac
Faculty of Teacher Education in Jagodina

THE VALIDITY OF A HUMAN INSTRUMENT IN THE PROCESS OF QUALITATIVE RESEARCH IN ELT

Summary: The purpose of „qualitative“ or „naturalistic“ research varies according to the research paradigm, methods, and assumptions. Generally speaking, qualitative researchers attempt to describe and interpret some human phenomenon, often in the words of selected individuals (the informants). These researchers try to be clear about their biases, presuppositions, and interpretations so that others (the readers) can decide what they think about it all. The purpose of this paper is to show that a researcher (usually the teacher) is a valid instrument in the process of qualitative research in the English language teaching process.

Key words: qualitative research, researcher, English language teaching, research instrument.